

Distribusjonen til negasjonen i skandinaviske dialekter

Av Christine Bjerkan Østbø

1 Innledning¹

Negasjonen har tradisjonelt blitt regnet som et ordinært setningsadverb av dialektologer i norsk og i de andre skandinaviske språkene. Mye tyder derimot på at negasjonen rent distribusjonsmessig skiller seg fra andre adverb. I denne artikkelen, som hovedsakelig er en litteraturstudie, vil jeg gi en grov oversikt over distribusjonen til negasjonen i det skandinaviske dialektområdet. Jeg vil også utforske noen tanker og ideer om enkelte faktorer som synes å virke inn på distribusjonen.

Standard norsk og svensk kan ha negasjon og adverb på begge sider av et ikke-tematisert subjekt, men bare etter et trykklett pronominalt subjekt. I dansk kommer negasjon og adverb etter alle typer subjekt (Faarlund et al. 1997; Telemann et al. 1999; Holmberg & Platzack underveis). Rekkfølgen *pron.subj-neg.* vil jeg heretter kalle *det allmenne mønsteret*. Når det gjelder objekt, kommer alle setningsadverb før ikke-trykklette objekt i de skandinaviske språkene, mens de må komme etter trykklette pronominalt objekt i norsk og dansk, såkalt *objektledsveksling* ('object shift', heretter forkortet OS). I

---

1 Til denne artikkelen har jeg fått god hjelp fra Øystein Vangnes, publikum ved konferansen *Språklig variasjon på mange vis* i Kristiansand 26.-28. mars og deltakerne på *verbflyttingsseminaret* 29. mars ved CASTL, UiT. Mange takk skylder jeg også deltakere på *Stormøte for Network for Scandinavian dialect syntax* i Solf i Österbotten, Finland, 8.-11. juni 2006 hvor deler av innholdet i denne artikkelen ble presentert.

svensk er dette valgfritt (Teleman et al. 1999 bind 4: 95). I denne artikkelen vil jeg først og fremst se på posisjonen til negasjonen i forhold til trykklett pronominalt subjekt (jf. Venås 1971; Faarlund 1977), men også forholdet til trykklett pronominalt objekt vil bli omtalt (jf. Holmberg 1986; Hellan & Platzack 1999).

Datamaterialet i denne studien kommer fra tilgjengelig dialektlitteratur som inneholder relevante data. De fleste dialektområdene i Norge er dekket, men bare enkelte i Sverige, Finland og Danmark.

Det er ikke problemfritt å benytte data ekserpert fra tekster, og spesielt må man være varsom når det man ønsker å studere, gjelder trykkforhold. Man bør også være oppmerksom på at en del av litteraturen er relativt gammel, noe kan være hundre år gammelt, og fenomener som beskrives der, trenger ikke lenger å være gyldige i vår tid. Litteraturstudier er likevel et verdifullt grunnlag og et godt utgangspunkt for videre undersøkelser.

2 Dialektområder

2.1 Svensk

2.1.1 Finlandssvensk – Närpes og Nyland

Finlandssvensk er utbredt på kysten av Österbotten og langs den finske sørkysten et godt stykke øst for Helsingfors. Bergroth (1917) har en generell beskrivelse av særegenheter ('provinsialismer') i finlandssvensk, og blant annet nevner han at finlandssvensk ikke har OS. Her ser jeg nærmere på dialekten i Närpes i søndre del av det finlandssvenske Österbotten (Ivars 1988), og dialekten(e) i Nyland på sørkysten (Lundström 1939). Begge dialektene følger det allmenne mønsteret med subjektet før negasjonen (1a, b). Derimot virker det som at nylandsdialekten har en overvekt av den omvendte rekkefølgen i vilkårssetninger innledet med *om*. Spesielt for disse dialektene er at negasjonen ofte er initial (1d), og setningsnegasjonen kan også høyrekopieres (1d). I tillegg er dobbel negasjon mulig i nylandsk (1e). (a, c, e er fra Lundström 1939: 153, 182, 155. b, d er fra Ivars 1988: 156, 189.)

- (1) a. O när an int for foder, so for an int spillning² (Nyland, Fi.)
 b. Bru:ka ni itt springg åm voå:ran åp i:sfla:tjen å tå i:sin
 rie:kt? (Närpes, Fi.)
 c. It doger on ti nogonting, koen, om it on jer aderton tjogo
 liter (Nyland, Fi.)
 d. Int vorrt vi na sembår vi heldår in (Närpes, Fi.)
 e. Då va it ingin mänsja i hila kjörkan (Nyland, Fi.)

Det allmenne mønsteret brytes i Norra Österbotten, viser et feltarbeid som ble gjennomført i juni 2006 i regi av *Nordic Center of Excellence in Microcomparative Syntax*. Den umarkerte posisjonen for negasjonen er rett etter verbet (2a). Når negasjonen kommer etter subjektet (2b), oppfattes negasjonen å ha ekstra trykk.

- (2) a. I går såg int ja enna (Nedervetil, Fi.)
 b. I går såg ja INT enna (Nedervetil, Fi.)

2.1.2 Noen dialekter i midtre og nordlige Sverige

Av svenske dialekter vil jeg her se på älvdalsmålet i Dalarna (Levander 1909) og dialektene i Norrland (Bucht 1970; Dahlstedt & Ågren 1954). Om andre svenske dialekter kan det nevnes at dialektene i Kalmar (Magnusson 1978) og i Jönköping (Lönnerholm 1972) følger det allmenne mønsteret. Älvdalsmålet synes å følge det allmenne mønsteret (3a), men det går ikke entydig fram i Levander (1909). Derimot hevder Garbacz (2006) eksplisitt at det er slik. Det er på den annen side klart at älvdalsmålet ikke har OS (a, b). Plasseringen til negasjonen i forhold til subjekt i undersetninger er også noe usikker (c-f). Levander (1909) hevder at negasjonen kommer før subjektet i disse, med mindre negasjonen ikke står etter verbalet, og dette hevder Henrik Rosenkvist (p.k.) er tilfelle også i dag. Både Garbacz (2006) og Wiklund (2006) presenterer derimot data som går mot at negasjonen kommer før subjektet, men Garbacz påstår at negasjonen kommer før subjektet når den har trykk. Hva som virkelig er tilfelle, er dermed et åpent spørsmål. Men kan hende er begge mønstre brukelige. Spesielt for älvdalsmålet er initial nekting (g) (Levander 1909) og dobbel negasjon (h) (Garbacz 2006).

---

² 'spillning': avføring.

Dette er to trekk som vi så også fantes i finlandssvensk. (e, f) viser at dialekten har to ulike negasjoner med forskjellig distribusjon. (a, c, g er fra Levander 1909:123 og b fra s. 121. d, h er fra Garbacz 2006:2f, og e, f er fra Wiklund 2006.)

- (3)
- a. An sóg int mig (Älvdalen, Sv.)³
  - b. Og truæ du int mig (Älvdalen, Sv.)
  - c. Om int du komb (Älvdalen, Sv.)
  - d. Um INT Alfred edd apt skuogspäningga (Älvdalen, Sv.)
  - e. John aunggrar at an int (*it) ar tajdh examen. (Älvdalen, Sv.)
  - f. John aunggrar at an ar (*int) it tajdh examen. (Älvdalen, Sv.)
  - g. Int eg svensker eld (Älvdalen, Sv.)
  - h. Amm it older apt inggan bårå um sumbra, vidh⁴
(Älvdalen, Sv.)

Dialektene i Norrland varierer med hensyn til om negasjonen kommer før eller etter subjektet (Bucht 1962; Dahlstedt & Ågren 1954), noe som antakeligvis skyldes fonologiske faktorer (jf. Endresen 1988). (a, b er fra Bucht 1962:66. c er fra Dahlstedt & Ågren 1954:279.)

- (4)
- a. Då-nt ja vet (Härnösand, Sv.)
  - b. Förbanningen kom'en int och fråga, hvad jag hete, nu
(Härnösand, Sv.)
  - c. Å hav-a it gåpa (och har hon inte gapat) (Norrbottnen, Sv.)

2.2 Norsk

De norske dialektene kan vi dele i to kategorier med hensyn til negasjonens plassering i forhold til pronominalt subjekt. (i) De som generelt følger det allmenne mønsteret, og (ii) de som ikke gjør det, og som har negasjonen før subjektet. Til gruppe (i) hører de nordnorske dialektene i Salten (Brekke et al. 2000) og Tromsø (Iversen 1918), og de sørnorske dialektene på Østlandet, fjellbygdene (for eksempel Heggstad 1916, 1920) og Sørlandet (for eksempel Johnsen 1942, 1962) og deler av Vestlandet (for eksempel Rypdal

³ Levanders transkripsjon er tillempet det latinske alfabetet.

⁴ [vi] havom inte aldrig haft ingen bjära.akk på sommaren, vi.

1929). Gruppe (ii) består i hovedsak av (noen av) dialektene i Trøndelag, her representert ved oppdalsmålet (Haugen 1982), nordvestlandske dialekter (Venås 1971; Fitje 1995), bergensk (Larsen & Stoltz 1912; Venås 1971; Pettersen 1973) og (delvis) stavangersk (Svendsen 1931).

2.2.1 Dialekter med rekkefølgen pronomen – negasjon

2.2.1.1 Nordnorsk: Salten og Tromsø

(ab) viser at negasjonen kommer etter pronomen i Salten i henholdsvis deklarativ og ja/nei-spørsmål. I (c) ser vi at det likevel er en viss variasjon. (d–h) er fra Tromsø bymål, hvor pronomenet kommer før negasjonen, med mindre verbalet har trykk, som i spørresetningen i (f). (a–c) er fra Brekke et al. 2000: 160f, (a, b), 154 (c). (d–h) er fra Iversen 1918: 82f.).

- (2.5)⁵
- a. De' villj e ittje (itj)⁶ ha te kjærring (Salten, No.)
  - b. Næi, e de tje værr stelltj me de, så kåmm de bærre ut av sænga! (Salten, No.)
  - c. E lu'ra med på' omm ittj da e' sänn? (Salten, No.)
  - d. Kjæm ikkje doktern? (Tromsø, No.)
  - e. Kjæm han ikkje? (Tromsø, No.)
  - f. Såg ikkje du det (Tromsø, No.)
  - g. At ikkje ongen slog sæ førdærva (Tromsø, No.)
  - h. At han ikkje slog sæ førdærva (Tromsø, No.)

2.2.1.2 Sørnorsk: Kristiansand, Setesdal, Gudbrandsdalen, Romsdalen

Eksemplene (a, b) fra Kristiansand bymål viser det samme mønsteret i ja/nei-spørsmål som Tromsø bymål. I (c) ser vi eksempel på to undersetninger. (d–f) er fra Tresfjorden i Romsdal, hvor vi ser at negasjonen kommer før substantiviske subjekt, men etter trykklette (e, f). (a–c er fra Johnsen 1962:52. d–f er fra Rypdal 1929:24.)

- (6)
- a. Ska vi'ke snart gå? (Kristiansand, No.)
  - b. Ska'ke Ola vere me? (Kristiansand, No.)

⁵ Her er lydskrifta endra i høve til den originale teksten.

⁶ Den apokoperte formen er den eldre varianten som har måttet vike for den yngre fullformvarianten.

- c. Om æ ikke tar feil, viss(t) (atte) der ikke stødår noe te, så har vi 'o snart på beinane ijen (Kristiansand, No.)
- d. Trur ikkje præss't'n æu de? (Tresfjord, No.)
- e. No trur 'n ikkje meir på dåkterannj heller (Tresfjord, No.)
- f. Kannj en ikkje kámme? (Tresfjord, No.)

I (a, b) er det den klitiske varianten av negasjonen som er benyttet. Interessant i dette tilfellet er at vi ser at klitisering av *ikke* ikke endrer leddrekkefølgen.⁷ Dette står i motsetning til for eksempel dialektene rundt Oslo, hvor negasjonen kan komme før pronomen dersom den er klitisk.⁸

Flere av bøkene har parafraaser over temaet '(visse) undersetninger har hovedsetningsstruktur'⁹ Slik er det også i gudbrandsdalsdialekten og setesdalsdialekten hvis negasjonen ikke har ekstra trykk (b, d), ifølge Heggstad (1916, 1920).¹⁰ Når negasjonen har ekstra trykk, kommer verbet etter (c, e). (a–c er fra Heggstad 1920:84. d er fra Heggstad 1916:165.)

- (7) a. Hjølþ ikkje e ha farre der mange gongo, so fann e ikkje att vegjen (Gudbrandsdal, No.)
- b. Han sa han ha itte vóre der (Gudbrandsdal, No.)
- c. han sa han ITTE ha vóre der (Gudbrandsdal, No.)
- d. Koss va de laga at du kom kji? (Setesdal, No.)
- e. Koss va de laga at du inkji kom? (Setesdal, No.)

2.2.2 Dialekter med rekkefølgen negasjon – pronomen

2.2.2.1 Trøndersk: Oppdal

Endresen (1988) gir en god oversikt over distribusjonen til negasjonen i ulike trønderske dialekter. Negasjonen realiseres vanligvis som *itj*, og posisjonen dens og vilkårene for posisjonene varierer mellom

7 Det samme er tilfelle i setesdalsdialekten, ifølge Helga Bjørkeli (p.k).

8 Dette er også mulig i kristiansanddialekten (Marit Nilsen, p.k).

9 Mange er påpasselige med å si at undersetninger har samme struktur som undersetninger i norrønt, uten å kommentere det ytterligere. Man blir dermed stående igjen med flere spørsmål enn svar.

10 Dette systemet eksisterer fremdeles i setesdalsdialekten den dag i dag, men med restriksjoner med hensyn til type undersetning (Birgit Attestog og Helga Bjørkeli p.k.).

dialektene. I nordtrønderske (og nordsvenske) dialekter hevder Endresen at rekkefølgen *negasjon-pronomen* bare er et overflatefenomen, avhengig av fonologiske forhold. Monovokaliske pronomenformer som /æ/ ('jeg') og /a/ ('hun'/'henne') fremmer denne rekkefølgen. Derimot har sørtrønderske dialekter som den i Oppdal negasjonen før alle pronomenformer (Endresen 1988).

I oppdalsdialekten kommer negasjonen før pronomen (både subjekt og objekt) i hovedsetninger (a–c), men etter subjektet i undersetninger (c, d) (med mindre negasjonen har ekstra trykk (f)). (Eksempelene er fra Haugen (1982:155 (b), 161 (c), 149 (e)).

- (8) a. Dæ skullj ittj du ha jort nei (Oppdal, No.)
 b. Da ha ittj e sakt ta dær (Oppdal, No.)
 c. Dæ jælt ittj mæ (Oppdal, No.)
 d. Kol'les ha dæ vårte, dær'såm åss ittj ha haft slike (Oppdal, No.)
 e. Minnj annj kannj no se mangt såmm ITJ ann a vija sakt au da. (Oppdal, No.)

2.2.2.2 Nordvestlandsk og bergensk

Utbredelsen av rekkefølgen *negasjon-pronominalt subjekt* er grundig undersøkt i Venås (1971), og han kommer fram til at denne (avvikende) leddstillingen finnes i Bergen og på Nordvestlandet.¹¹ I disse dialektene kommer negasjonen vanligvis før subjektet uansett setningstype og form på negasjonen (Venås 1971; Heggstad 1920; Fitje 1995; Larsen & Stoltz 1912; Pettersen 1973). Leddstillingen der pronomenet kommer før negasjonen, opptrer når verbet har trykk (motsatt i Tromsø bymål, se s. 4), negasjonen er sammensatt eller negasjonen har fullformen *ikkje* (Pettersen 1973). (a, b er fra Heggstad 1920:93. c er fra Fitje 1995:77. d, e er fra Larsen & Stoltz 1912:148.)

- (9) a. De ha kje eg haurt før (Nordfjord, No.)
 b. Vi brydde ikkje oss om ditta (Nordfjord, No.)
 c. Kan ikkje eg få det (Gloppen, No.)
 d. Han sporte om ikje du kunne få låne hæstn (Bergen, No.)
 e. Han sporte om eg ikkje kunne jælp' an (Bergen, No.)

---

11 Fra Voss i sør til Sunnmøre i nord (Venås 1971).

2.2.2.3 Sørvestlandsk: Stavanger

Stavangerdialekten synes i Svendsens fremstilling å være helt fri i forhold til om negasjonen kommer før eller etter pronomen (subjekt eller objekt). Men en kikk på eksemplene han anfører, viser at prepronominal negasjon bare forekommer med den klitiske varianten av negasjonen i hovedsetninger. Fullformen *ikkje* står bare bak pronomenene. (Eksemplene er fra Svendsen 1931:133 (a, c), 136 (b).)

- (10) a. Då e kje hu sinte (Stavanger, No.)
 b. Darrfårr kan eg ikkje kamma (Stavanger, No.)
 c. Har kje eg låv? (Stavanger, No.)

Undersetninger deler Svendsen (1931:139) i to kategorier etter om de kan ha hovedsetningsstruktur eller ikke. Undersetninger som har hovedsetningsstruktur, er "følgesetninger når så står som gradsadverbium inne i hovedsetningen, i innrømmende setninger innledet med *endå* og i årsakssetninger" i tillegg til "at-bisetninger når subjektet er et pron. og den styrende hovedsetn. ikke er nektet" (11a, b). I alle andre undersetninger kommer negasjonen oftest foran subjektet (11c, d), men negasjonen kommer bak subjektet dersom verbalet eller negasjonen har ekstra trykk, skriver Svendsen.

- (11) a. Eg fårstår at di lere ikkje någe (Stavanger, No.)
 b. Endå di likte de ikkje (Stavanger, No.)
 c. Han reiser åm ikkje de bler gått ver (Stavanger, No.)
 d. Ein stein så ikkje han såg (Stavanger, No.)

2.3 Dansk

Nyere studier (Jensen 1995; Pedersen 1996; Gregersen & Pedersen 1997) viser at danske dialekter kan ha negasjon (og andre adverb) før pronominale subjekt i undersetninger.¹² Pedersen (1996: 248) viser

---

¹² Ifølge Karen-Margrethe Pedersen (p.k) er ikke dette setningsnegasjon, men metanegasjon hvor negasjonen står i forfeltet/CP-området og dermed utenfor selve setningen. Et argument for dette er at IKKE i denne posisjonen kan følges av det hun kaller ekspletiven *at*.

at det eksisterer dialektale forskjeller med hensyn til utbredelse og frekvens. Sjælland topper denne listen som har denne leddfølgen i 64 % av alle undersetninger med undersetningsstruktur. Derimot er en slik leddrekkefølge uvanlig på Bornholm (2 %). På Jylland og Fyn er prosentfordelingen henholdsvis 14 % og 17 %. Legg merke til (12a) der negasjonen *itte* står først i en *at*-setning hvor *at* er strøket. (a, b er fra Pedersen 1996:248f).¹³

- (12) a. Vi skal passe på *itte* der bliver hul i skindet (Sjælland, Dk.)
b. Hvis *ite* du flytter dem så kommer kontrollen (Drejø, Dk.)

2.4 Oppsummering

Vi har i denne gjennomgangen av posisjonen til negasjonen i setningen i det skandinaviske dialektområdet sett at de fleste dialektene i Norge, Sverige, Danmark og Finland følger det allmenne mønsteret med hensyn til negasjon og trykklett pronominalt subjekt. De dialektene som avviker fra dette, er visse trønderske, nordsvenske og nordösterbotniske dialekter med apokopert negasjon og dialektene på Nordvestlandet og bergensk. I tillegg synes stavangersk å være i en slags mellomposisjon hvor i hvert fall klitisert negasjon kan komme før subjektet.

---

¹³ Ifølge Jensen (1995) er årsaken til foranstilt setningsadverb et kontrastforhold, og dermed kan de bare stå før subjekt med trykk og ikke før trykklette pronomen.

Faktor Dialekt	setn.type	neg- subst.subj	neg- pron.subj	neg.kl- pron. subj	NEG- pron. subj	VERB-neg- pron.subj	neg- pron.o
Finl.svensk (Närpes, Nyland)	Deklara- tiv		-				+
	ja/nei-sp.		-				
	under- setn.		-				
	om-sp.		+				
Älvdalen	Deklara- tiv		-				+
	ja/nei-sp.		-				
	under- setn.	-/+	-		+		
Hämösand	Deklara- tiv			+			
	ja/nei-sp.			+			
Norrbottnen	ja/nei-sp.			+			
Nordnorsk (Salten, Tromsø)	Deklara- tiv	+	-	-		+	-
	ja/nei-sp.	+	-	-			
	at-setn.	+	-	-			
	hvis.at setn.		-				
	om- setning		+				
Trøndersk (Oppdal)	Deklara- tiv	+	+	+			+
	Under- setn.		-		+		
Østlandsk	Deklara- tiv	+	-				-
	ja/nei-sp.	+	--	(+)			
	under- setn.	(+)	-	-			
Nordvestl., bergensk	Deklara- tiv	+	+	+		-	+

	ja/nei-sp.	+	+	+		
	Under- setn.	+	+	+		
Sørvestl. (Stavanger)	Deklara- tiv		(+)	+		(+)
	ja/nei-sp.		(+)	+		
	at-setn.	+	HSS			
	Under- setn. I		HSS			
	Under- setn. II	+	+	+	-	-
Sørlandsk	ja/nei-sp.	+	-	-		-
	under- setn.		-	-		
Sjælland	under- setn.	+	+			-

Forklaring til tabellen:

<i>setn.type:</i>	setningstype
<i>neg-subst.subj:</i>	rekkefølgen negasjon-substantivisk subjekt
<i>neg-pron.subj:</i>	rekkefølgen negasjon-pronominalt subjekt
<i>neg.kl-pron.subj:</i>	rekkefølgen klitisk negasjon-pronominalt subjekt
<i>NEG-pron.subj:</i>	rekkefølgen trykksterk negasjon-pronominalt subjekt
<i>VERB-neg-pron.subj:</i>	rekkefølgen trykksterkt verbal-negasjon-pronominalt subjekt
<i>neg-pron.o:</i>	rekkefølgen negasjon-pronominalt objekt
<i>HSS:</i>	hovedsetningsstruktur

3 Diskusjon

Her vil jeg kort drøfte et par av faktorene som synes å ha relevans for forholdet mellom negasjon og trykklett pronominalt subjekt i skandinavisk, nemlig OS og klitisering. Jeg velger å utelate setningstype av plasshensyn, men dataene i denne artikkelen viser at det er variasjon mellom ulike typer setninger (jf. Jensen 2001). Andre faktorer som også spiller inn, er for eksempel interaksjonen mellom negasjon og hjelpeverb (Eide 2002), hvordan negasjonen forholder seg til spesifisitet (jf. Nilsen 1997), informasjonsstruktur, nærværet av andre setningsadverbial med mer.

3.1 Objektledsveksling (OS)

Dersom det eksisterer en korrelasjoner mellom det man kan kalle subjektledsveksling ('subject shift', heretter kalt SS) og OS, altså posisjonen til negasjonen i forhold til trykklett pronominalt subjekt og trykklett pronominalt objekt i deklorative setninger, vil det kunne si oss noe om posisjonen til negasjonen i forhold til subjekt og objekt. På bakgrunn av de data som er gjennomgått, viser det seg at følgende to generaliseringer holder:

Gen. 1: OS SS: Dersom dialekten har OS, har den også SS;

Gen. 2: SS OS: Dersom dialekten ikke har SS, har den heller ikke OS.

Generalisering 1 gjelder for norske dialekter som følger det allmenne mønsteret, og generalisering 2 gjelder for de nordvestlandske dialektene, bergensk og enkelte trønderske dialekter samt dialektene i Norra Österbotten. Flere av de svenske dialektene (for eksempel älvdalsmål, närpesdialekten og nylandsk) har SS, men mangler OS, og dermed kan ikke SS fortelle noen ting om negasjonens posisjon i forhold til trykklett objekt. Vi kan på bakgrunn av dette dele dialektene i tre typer etter hvordan negasjonen forholder seg til trykklett subjekt og objekt. En type har både SS og OS; en har SS, men ikke OS, og en har verken SS eller OS.

Når det gjelder SS og OS i forhold til andre adverb, tyder mye på at dersom dialekten har SS og/eller OS ved negasjon, har den det også ved andre adverb. Derimot synes det som om SS og OS ved negasjon ikke kan overføres til andre adverb i de norske og finlandssvenske dialektene (*Det vet ikkje eg/*Det vet faktisk eg*), negasjonen synes å være spesiell. Dette gjelder ikke for svensk, som ifølge Teleman et al. (1999) heller ikke trenger å ha OS ved alminnelige adverb. Men vi husker at svensk har SS, og man kan dermed spørre seg om det er noe som gjør at det er enklere å ha adverb før trykklette pronominalt objekt enn subjekt. Dette virker ikke urimelig, men det gjenstår å undersøke det nærmere.

3.2 Klitisering

I dette avsnittet vil jeg se på hvordan det avvikende mønsteret kan forklares ved hjelp av klitisering. Hypotesen jeg vil utforske, er at negasjonsposisjonen før subjektet er en derivert posisjon forårsaket av klitisering av negasjonen til verbalet. Hellan (1996) har foreslått en slik analyse for trøndersk. Andre adverb kan generelt ikke opptre som klitika, og dermed kan de ikke stå før pronominale subjekt. SS kan man dermed anta er et resultat av fonologi og intonasjon. Trykksterk negasjon må stå bak subjektet i hovedsetninger i alle dialektene. Vi kan derfor anta at dette er den underliggende posisjonen for negasjonen i (i hvert fall) hovedsetninger: *verb-subjekt-negasjon-objekt*. Denne rekkefølgen kan omkalfatres av trykkforhold. Vi kan plassere substantiv, pronomener og negasjon i et hierarki etter hvor mye trykk de har. Pronomen har mindre trykk enn negasjonen, som igjen vanligvis har mindre trykk enn substantiv: *pronomen > negasjon > substantiv*. Vi ser at dette hierarkiet predikerer det vanligste mønsteret i dialektene.

Forskjellen mellom dialekter med og uten SS kan vi anta skyldes en forskjell i hvor lett negasjonen kan klitisere til verbet når subjektet er pronominalt, og hvilken form den klitiske negasjonen kan ha. I dialektene med det avvikende mønsteret kan både trykklett negasjon og negasjon med normaltrykk klitisere til verbalet, mens trykk tung negasjon fremdeles må komme bak. I de dialektene som følger det allmenne mønsteret, kan negasjon ikke klitisere til verbalet, og bare i visse tilfeller kan trykklett negasjon klitisere.

La oss gå over til å se på undersetninger. Kan man også her argumentere for at det eksisterer en felles, underliggende negasjonsposisjon bak subjektet med en derivert klitiseringsposisjon foran? De norske dataene tyder på dette. I de aller fleste dialektene kommer negasjonen bak subjektet uansett om negasjonen er trykksvak eller trykksterk, selv om det heller ikke er uvanlig at negasjonen kommer før et substantivisk subjekt. I de nordvestlandske dialektene og i bergensk kommer negasjonen før alle slags subjekt også i undersetninger. For å følge resonnetet for hovedsetninger må dermed også rekkefølgen *negasjon-subjekt* i undersetninger skyldes klitisering av negasjonen, men til subjunk-

sjonen i dette tilfellet. Variasjonen vi finner mellom dialekter og setningstyper skyldes ut fra dette negasjonens evne til å klitisere til ulike verter. Nordvestlandsk negasjon kan klitisere til både verbal og subjunksjon, mens negasjonen i oppdalsmålet bare kan klitisere til verbalet. I de resterende dialektene i Norge kan negasjonen normalt ikke klitisere til verken verbalet eller subjunksjonen når subjektet er pronominalt. Men det er ikke så enkelt. Hovedargumentet for å anta klitisering i hovedsetninger, bygde på at trykksterk negasjon vanligvis ser ut til å komme bak subjektet. Vi så derimot at i undersetninger kom trykksterk negasjon før subjektet i for eksempel oppdalsmålet, og da er det ikke naturlig å anta at negasjonen er klitisk. I tillegg viser eksempel (12a) fra dansk en undersetning med negasjonen før subjektet, men hvor det ikke er noen subjunksjon den har klitisert til. Dette er en alvorlig innvending. Man kan altså ikke uten videre overføre en klitiseringsanalyse for hovedsetninger til også å gjelde undersetninger.

4 Oppsummering

Vi har sett at det nordiske dialektområdet viser stor variasjon i distribusjonen til negasjonen i forhold til trykklett pronominalt subjekt. Riktignok er alternativene ikke mange, enten må negasjonen komme før subjektet eller etter, men samtidig er det variasjon mellom setningstyper innad i dialektene. Til slutt ble det diskutert om klitisering kunne tjene som en forklaring på variasjonen. En slik analyse kunne forklare variasjonen i hovedsetninger, men den støtte på store problemer i undersetninger.

Litteratur

- Bergroth, Hugo (1917) *Finlandssvenska : handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Helsingfors: Holger Schildt.
- Brekke, Olga, Sandøy, Helge, & Rundhovde, Gunnvor (2000) *Saltendialekten : en grammatikk*. Fauske: Skjerstad og Fauske bygdeboknemnd.
- Bucht, Torsten (1962) "Språket i Härnösand" *Skrifter / Nämnden för svensk språkvård* ; 25. Stockholm: Norstedts.

- Dahlstedt, Karl-Hampus, and Ågren, Per-Uno (1954) Øvre Norrlands bygdemål : berättelser på bygdemål med förklaringar och en dialektöversikt: Skrifter utgivna av Vetenskapliga biblioteket i Umeå.
- Eide, Kristin M. (2002) "Adjunction Sites for Negation in Norwegian: Modals and Negation". *Nordic Journal of Linguistics* 25:225–252.
- Endresen, Øyalf (1988) "Innbyrdes posisjon mellom trykklett pronomen og setningsadverbialet ikkje i trønderske og nordsvenske dialekter", i *Nordiske studiar*, (red.) Andreas Bjørkum & Arve Borg, 47–70. Oslo: Universitetsforlaget.
- Faarlund, Jan Terje (1977) "Transformational Syntax in Dialectology: Scandinavian Word Order Varieties", i Fretheim, T og L. Hellan (red.) *Papers from the Trondheim Syntax Symposium*. Trondheim: Universitetet i Trondheim.
- Faarlund, Jan Terje, Lie, Svein & Kjell Vannebo (1997) *Norsk referansegrammatikk*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Fitje, Audun (1995) "Målføret i Gloppen." *Norske studiar* ; 7. [Sandane]: [A. Fitje].
- Garbacz, Piotr (2006) "Negationen i älvdalskan", støtteark, Grammatik i Fokus. Lund.
- Gregersen, Frans, & Pedersen, Inge Lise (1997) "Hovedsætningsordstilling i underordnede sætninger". *Dansk folkemål* 39:55–112.
- Haugen, Einar (1982) *Oppdalsmålet : innføring i et sørtrøndsk fjellbygdemål*. Oslo: Tanum-Norli.
- Heggstad, Leiv (1916) "Ymist or syntaksen i Sæbyggjemalet". *Maal og Minne*:159-166.
- Heggstad, Leiv (1920) "Um ordleiding og setningsbygning i norske maalføre". *Maal og Minne*:81–93.
- Hellan, Lars (1996) "En analyse av klitika i trøndersk, og noen konsekvenser for analysen av norsk setningsstruktur". *Nordica Bergensia*:103–112.
- Hellan, Lars, & Platzack, Christer (1999) "Pronouns in Scandinavian languages: An overview", i *Clitics in the Languages of Europe*, (red.) Henk van Riemsdijk, 123–142. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Holmberg, Anders (1986) *Word order and syntactic features in the Scandinavian languages and English, General Linguistics*, University of Stockholm.
- Holmberg, Anders, and Platzack, Christer (underveis) "The Scandinavian Languages". I *The Comparative Syntax Handbook*, eds. Guglielmo Cinque and Richard Kayne. Finnes på <http://www.dur.ac.uk/anders.holmberg/resources/The%20Scandinavian%20Languages.pdf>

- Ivars, Ann-Marie (1988) "Närpesdialekten på 1980-talet." *Studier i nordisk filologi* ; 70. Helsingfors.
- Iversen, Ragnvald (1918) *Syntaksen i Tromsø bymaal : en kort oversigt*. Kristiania: Bymaals-laget.
- Jensen, Britta (2001) "On sentential negation in the Mainland Scandinavian languages". Oxford University Working Papers, i *Linguistics, Philology & Phonetics* 6:115–135.
- Jensen, Eva Skafte (1995) "Neksusadverbialets plassering i ledsætninger". *NyS* 20:77-90.
- Johnsen, Arnulf (1942) *Kristiansands bymål*. Oslo: Aschehoug.
- Johnsen, Arnulf (1962) *Syntaksen i Kristiansands bymål*. Oslo: Aschehoug.
- Larsen, Amund B., & Stoltz, Gerhard (1912) *Bergens bymål*. Kristiania: i kommisjon hos Aschehoug.
- Levander, Lars (1909) *Ålvdalsmålet i Dalarna: ordbøining och syntax*. Stockholm: Norstedt.
- Lønnerholm, Erik (1972) "Språket i Jönköping". *Skrifter / Næmnden för svensk språkvård* ; 46. Stockholm: Lärmedelsförlagen Svenska Bokförlaget.
- Lundström, Gudrun (1939) *Studier i nyländsk syntax*. Stockholm: Norstedt.
- Magnusson, Bo (1978) "Språket i Kalmar". *Svenskt riksspråk i regionala skiftningar* ; 6. Lund.
- Nilsen, Øystein (1997) "Adverbs and A-shift." *Working Papers in Scandinavian Syntax* 59:1–31.
- Pedersen, Inge Lise (1996) "'Der kan jo være nogen der kan ikke tåle det' Om hovedsætningsordstilling i bisætninger i danske dialekter", i *Studier i Talesprogsvariation og Sprogkontakt. Til Inger Eskjær på halvfjerdsårsdagen den 20 maj 1996*, (red.) B. Nielsen og Inge Lise Pedersen, 242–251. København: C. A. Reitzels Forlag.
- Pettersen, Egil (1973) "Neksusadverbialet ikke i Bergens bymål". *Maal og Minne*:44–52.
- Rimsdijk, Henk C. van (1999) "Clitics: A state-of-the-art report", i *Clitics in the Languages of Europe*, (red.) Henk van Rimsdijk, 1–30. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Rypdal, Hans (1929) "Romsdalsmål (Tresfjorden): form læra." *Norske målføre*; 10. Oslo: I kommisjon hjå Olaf Norli.
- Svendsen, Martin (1931) *Syntaksen i Stavanger bymål*. Oslo: Aschehoug.
- Teleman, Ulf, Christensen, Lisa, Hellberg, Staffan, & Erik Andersson (1999) *Svenska akademiens grammatik*. Stockholm: Svenska akademien.
- Venås, Kjell (1971) "Om posisjonen til neksusadverbialet ikkje". *Maal og Minne*:124–173.

Wiklund, Anna-Lena (2006) *A note on the correlation between verb movement and rich inflection. New data from Älvdalsmålet*. Universitetet i Tromsø.